

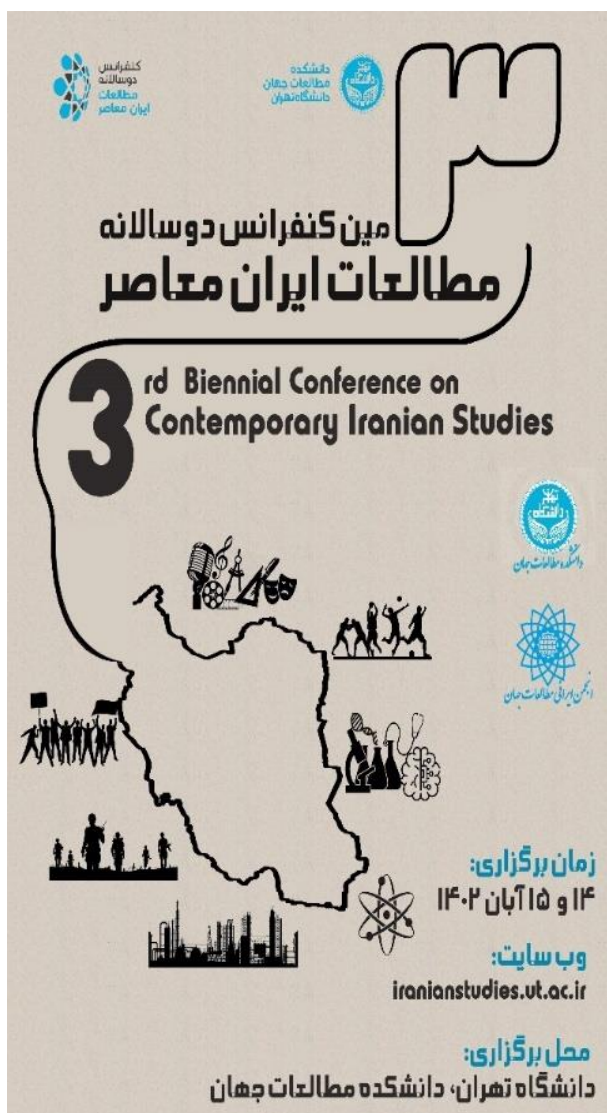
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده مطالعات جهان

چکیده‌های فارسی
سومین همایش بین‌المللی
مطالعات ایران معاصر

۱۴-۱۵ آبان ۱۴۰۲
دانشکده مطالعات جهان
دانشگاه تهران

رئیس همایش:

دکتر سعیدرضا عاملی

دبیر علمی همایش:

دکتر محمد سمیعی

دبیر اجرایی همایش:

دکتر زینب قاسمی طاری

کمیته علمی همایش:

دکتر آرش ادیب‌مقدم،

دکتر رهام الوندی،

دکتر مهدی آهوئی،

دکتر وو بینگ‌بینگ،

دکتر لانا روندی فدایی

دکتر محمدکاظم سجادیپور،

دکتر محمد سمیعی،

دکتر امین سیکل،

دکتر فلوریان شوارز،

دکتر شاهو صبار،

دکتر سعیدرضا عاملی،

دکتر زینب قاسمی طاری،

دکتر ابراهیم محسنی،

دکتر هایسه ناکاتیشی

دکتر محمد نقی‌زاده.

ویرایش و صفحه‌آرایی: زهرا جلال‌زاده

فهرست

سخن رئیس همایش

مدل جامع‌نگر کلان و خرد تاریخی، نسلی و بین‌نسل ایران انقلاب اسلامی: وجه مشترک تاریخی-تمدنی و هویت‌های مقاومت و اقتضایی در دوره جدید

دکتر سعیدرضا عاملی..... ۱

نشست ۱: جامعه و فرهنگ (۱)

بررسی تطبیقی روایت‌های تاریخی از یهودیان در ایران در ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۷ش

شهرزاد اعتمادی، افشین زینی‌زاده ۴

هم‌زیستی با یهودیان در ایران

سیدهادی برهانی ۵

بررسی و تحلیلی حافظه جمعی ایرانیان: مطالعه موردی قحطی (۱۲۹۸-۱۲۹۶ش)

محمد سمیعی، محمد کریمی ۶

نشست ۳: سیاست (۱)

گرایش تدریجی روشنفکران ایرانی به اسلام سیاسی پس از پایان جنگ جهانی دوم

سیدقاسم ذاکری ۹

مطالعه تطبیقی نخستین تجربه‌های حزب در ایران و ترکیه در عصر مشروطه ۱۹۰۶-۱۹۱۸م

رضا دهقانی ۱۰

بررسی مواجهه علمای شیعه اصفهان و عتبات با بحران خارجی (از منظر سرمایه اجتماعی)

محمد سمیعی، الهه فرحی ۱۱

نشست ۵: سیاست خارجی و روابط بین‌الملل (۱)

فرا تحلیل مبادلات فرهنگی ایران و چین

نا شائوکیان ۱۳

تبارشناسی امنیتی‌سازی جمهوری اسلامی ایران در دوره پسا جنگ سرد و پسا قطبی (از ۱۹۹۱م تا کنون)

محمدجواد ظریف، ساسان کریمی ۱۴

کاربرد نظریه‌های عواطف در درک تداوم خصومت بین ایران و آمریکا

جنیس وبستر ۱۵

واکاوی علل دیدگاه‌های متفاوت رؤسای جمهوری فرانسه درباره پرونده هسته‌ای ج.ا. ایران (از دولت ژاک شیراک تا دولت امانوئل مکرون)

فرزاد سلطانی ۱۶

نشست ۷: هنر، ادبیات و ایران‌شناسی (۱)

تأملی بر سفرنامه ایران و ایرانیان، نوشته لومنیستسکی

- ۱۷ الهه کریمی
زبان فارسی حلقه پیوند فرهنگ و تمدن ایرانی و ایران‌شناسان فرانسوی
- ۱۸ سیدوحید یعقوبی
نقش شبکه فرهیختگان وابسته به انجمن آسیایی فرانسه در مراودات فرهنگی و ادبی بین ایران و فرانسه در قرن نوزدهم (مطالعه موردی: میرزا حبیب اصفهان)
- ۱۹ سمیه حمیدی
بررسی تطبیقی دیدگاه سیدجواد طباطبایی و ادوارد سعید درباره سفرنامه‌های شرق‌شناسان
- ۲۰ سیده سارا فاطمیان، امید بابلیان
سیده سارا فاطمیان، امید بابلیان

نشست ۹: سیاست خارجی و روابط بین‌الملل (۲)

ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیایی: توافق تجارت آزاد ۲۰۲۳م

- ۲۱ احسان رسولی نژاد، مینا اوتادی
ایران و بحران قفقاز: تأملی بر ریشه‌های تاریخی، مسائل معاصر و آینده
- ۲۲ سیده مطهره حسینی
فشار حداکثری به‌مثابه جنگ ترکیبی چندلایه علیه جمهوری اسلامی ایران: روایتی آمریکایی
- ۲۳ حسن حسینی، امیرمحسن هادیان، محمدکاظم سجادیپور
تأثیر تحول نظم بین‌المللی بر روابط جمهوری فدرال آلمان با جمهوری اسلامی ایران
- ۲۴ بهزاد احمدی
بهزاد احمدی

نشست ۱۱: ادبیات و ایران‌شناسی (۲)

جایگاه ایران‌شناسی در مطالعات اوراسیایی

- ۲۷ جهانگیر کرمی
شعر فارسی و هویت ایرانی
- ۲۸ روح‌اله حسینی
روح‌اله حسینی

نشست ۱۳: جامعه و فرهنگ (۲)

تحلیل سیاست‌های مدیریت مهاجرت نخبگان در کشور؛ خلأها و راهبردها

- ۲۹ بهناز موحدی
بذر متاورس در زمین امیدها و تردیدها؛ شکوفایی یا نارسایی؟ مطالعه و جوه برجسته متاورس در فضای وب ایران
- ۳۰ سیدمیلااد موسوی حق‌شناس، احسان شاه‌قاسمی
مصرف اقلام مد مجازی در بازی‌های برخط بین کودکان ایرانی؛ مطالعه موردی زپتو
- ۳۱ منیژه اخوان
منیژه اخوان

نگاهی بر موضوع مهاجرت بازگشتی ایرانیان: فراتحلیل نگاشته‌های داخلی

۳۲..... شیما زارع، مهدی آهوئی

نشست ۱۵: سیاست (۲)

مقاومت اقتصادی یا اقتصاد مقاومتی: درس‌هایی از فدراسیون روسیه برای ایران

۳۳..... احسان رسولی‌نژاد، پریسا صبری

اسلام و سیاست در ایران؛ دیدگاه‌های متفاوت و متضاد

۳۴..... علی‌اکبر علیخانی

شکاف‌های سیاسی و چالش‌های سیاستگذاری سینمایی در ایران

۳۵..... حجت‌اله ایوبی

۳۷..... نمایه پدیدآورندگان

مدل جامع‌نگر کلان و خرد تاریخی، نسلی و بین‌نسل ایران انقلاب اسلامی: وجه مشترک تاریخی-تمدنی و هویت‌های مقاومت و اقتضایی در دوره جدید

دکتر سعیدرضا عاملی^۱

سخن‌رئیس همایش

به‌طور معمول تفاوت بین‌نسلی بر بستر خط زمان تحلیل می‌شود و تفاوت‌ها در سطح کلان بین مثلاً نسل قبل و بعد از ورود اسلامی به ایران و تفاوت‌های هزاره‌ای، یا نسل قبل و بعد از انقلاب یا نسل قبل و بعد از ظهور فناوری‌های جدید مطالعه و تحلیل می‌شود. فناوری‌های جدید منشأ توسعه انفجاری ارتباطات و پیوند با داده‌ها و اطلاعات متنوع و جدید شد و ظهور نسل‌های جدید مثل نسل‌های موسوم به نسل ضد و نسل آلفا را به‌دنبال داشت. بعد از ظهور انقلاب صنعتی، بسیاری از تفاوت‌های بین‌نسلی باز هم در خط افقی زمان ولی در پیوند با فناوری خواستگاه اجتماعی شکل گرفت و موضوع تحلیل جامعه‌شناسی، مطالعات انسان‌شناسی، ارتباطات و دانش‌های شناختی و مطالعات شبکه‌ای قرار گرفت. به‌طور حتم، ظهور رسانه‌های جمعی، نقش محتوا اعم از نوشتار، صدا و تصویر متحرک اهمیت پیدا کرد و منبع اثرگذاری بر فرهنگ و جامعه و خلق نسل موسوم به نسل جدید برخواسته از فناوری‌های نو شد.

انقلاب اسلامی ایران عنصری را وارد تفاوت‌های بین‌نسلی کرد که به‌خصوص در عصر انفجار پیشرفت‌های صنعتی و قلمروزدایی‌های مدرن فرهنگی و غلبه گفتمان سکولار بر جهان، امری غیرمترقبه و جدید به حساب می‌آمد و آن تأثیر «انقلاب اسلامی» و «اسلام انقلابی» در به‌وجود آمدن نسل جدید بود. خصیصه‌هایی همچون (۱) اعتقاد عمیق و ایمانی به خدا، (۲) پیوند عمیق با امام و امامت و حکمت رهبری، (۳) ظلم‌ستیزی، (۴) عدالت خواهی، (۵) آخرت‌گرایی و توجه به جاودانگی آثار عمل صالح، (۶) برخورداری از روحیه جهاد و شهادت از ویژگی‌های این نسل به‌شمار می‌رود. این عناصر ششگانه متغیرهای مهمی برای فهم نسل انقلاب و تمایز آن با نسل غیرانقلابی است که مطالعات تجربی و مشاهدات اجتماعی نیز مؤید آن است.

به‌طور حتم، چگونگی دریافت خود و دیگری که منعکس‌کننده هویت فردی و جمعی و تمایزهای بین‌هویتی است، مسیر دیگری برای فهم تفاوت‌های درون‌نسلی و بین‌نسلی است که «من هویتی فردی» ایرانی و «مای هویتی جمعی» ایرانی را بازنمایی می‌کند. در واقع، نگاه کلگرایانه به نسل‌ها و تحلیل آن‌ها صرفاً در بستر افقی زمان پاسخگوی فهم جامعه و فرهنگ ایران نیست. با توجه به این واقعیت، نیازمندیم که در

۱. استاد گروه ارتباطات و ایران‌شناسی دانشگاه تهران (ssameli@ut.ac.ir)

نگاه به فرهنگ و جامعه ایران در بستر زمان خطی، به‌خصوص در دوره‌ای که با «هویت‌های هم‌زمان لایه‌ای»، «هویت‌های دورگه یا چند رگه» یا «هویت‌های نامعین» در کنار هویت‌های مقاومت و شکل‌گرفته با تکیه بر نگاه و رفتار پایدار و ماندگار مواجه هستیم، با رویکرد افقی-عمودی به تحلیل فرهنگ و هویت ایرانی بردازیم تا خطا در فهم ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی از یک‌طرف، و از طرف دیگر در فهم «زیست‌بومی‌های هویتی نسل‌های موازی و چندلایه‌ای‌شده» دچار خطای جدیدی نشویم.

در واقع، به مدلی نیازمند هستیم برای فهم جامعه ایرانی در دوره انقلاب اسلامی تا به فهم کلان تاریخی-تمدنی و فهم خرد امروزیین هویتی-فردی و اجتماعی جامعه ایرانی با نگاه نسلی، بین‌نسلی و درون‌نسلی بینجامد. بدون این شناخت جامع‌نگر خرد و کلان و افقی و عمودی، در فهم فرهنگ و جامعه ایران امروز، دچار برجسته‌سازی‌های ناکارآمد و نگاه‌های تک‌متغیره می‌شویم.

بر این مبنا سؤال اصلی نوشتار حاضر این است که جامعه ایران به لحاظ تاریخی و تمدنی دارای چه و جوه مشترکی است؟ و چه تفاوت‌های بین‌نسلی‌اب در «خط افقی زمان» وجود دارد؟ همچنین، چه تیپ‌های متفاوت درون‌نسلی در «خط عمودی زمان» در دوره امروز ایران، یعنی دوره انقلاب اسلامی، هست؟ و سؤال نظام‌مند دوم این است که در پاسخ به این سؤال خرد و کلان نسلی و هویتی، با چه مدل و الگویی می‌توان به تحلیل هویت ایرانی در پیوند با تاریخ تمدنی، ورود اسلام در پیکره فرهنگی و اجتماعی ایران و تغییرات ناشی از انقلاب بزرگ اسلامی از یک‌سو و از سوی دیگر تحولات ناشی از فناوری، به‌طور عام و فناوری‌های ارتباطی، به‌طور خاص و فناوری‌های منجر به شکل‌گیری زیست‌بوم جدید زندگی و دوفضایی‌شدن مسیر زندگی، پرداخت.

در نگاه کلان، وجه مشترک ایرانیان در طول تاریخ ایران که برای جامعه ایرانی هویت‌ساز بوده است و مستندات تاریخی بسیار زیادی برای آن وجود دارد، دین‌گرایی، عدالت‌خواهی همراه با وجود دو عنصر مهم دینی، یعنی محبت و دانش‌دوستی، بوده است، لذا هم ابعاد ایمانی و عدالت‌خواهی و هم مؤلفه‌های عاطفی و عقلانی در آن قوی است. عنصر عقلانیت و حکمت‌دوستی و حکمت‌ورزی که جایگاه علم و دانش را در نگاه آن‌ها بلندمرتبه کرده است، ترقی‌خواهی و پیشرفت‌گرایی و ظهور تمایلات روشنفکری را در جامعه ایرانی موجب شده است.

از سوی دیگر، همچنان گره‌زننده بین‌نسلی و درون‌نسلی جامعه ایران و منعکس‌کننده شخصیت تمدنی ایرانیان است: (۱) باور به اسلام؛ (۲) عدالت‌گرایی، عنصر گره‌زننده و پیوندزننده آن‌ها در درون جامع ایرانی و بیرون جامعه ایران و مقوم آن، (۳) توجه به دیگری و مهربانی با همگان، و (۴) عقلانیت دانش‌گرا که این چهار عنصر والاگرا و جهان‌گرا منشأ فهم و سطح بالای «توقعات اجتماعی» و «آرمان‌گرایی‌های پیشرفت‌گرایانه» در میان ایرانیان.

به لحاظ تاریخی، ایران نماد تمدنی بوده است که در شخصیت تمدنی خود اعم از تمدن مادی و معنوی ماهیتی دین‌گرا، عدالت‌گرا و برخوردار از روحیه چندملیتی و احترام و تعامل با سایر ملت‌های جهان را در کارنامه عمل خود ثبت کرده است. ایران انقلاب اسلامی نیز روحیه چهارگانه دین‌گرایی، عدالت‌گرایی، محبت‌آفرینی و عقلانیت و دانش‌گرایی را در خود حفظ کرده است. به‌طور مثال، موج سوم پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۵: ۴۸۳) نشان می‌دهد که ۸۶/۴ درصد ایرانیان به ایرانی‌بودن خود افتخار می‌کنند و نزدیک به ۸۳ درصد آن‌ها اظهار می‌کنند که با وجود شاعرانی مثل فردوسی، مولوی، حافظ و سعدی از ایرانی‌بودن خود احساس غرور می‌کنند. بیش از ۸۳ درصد آن‌ها به فرهنگ محلی و قومی خود افتخار می‌کنند.

در مطالعه‌ای که در مهر ۱۴۰۲ش، در مرکز رصد فرهنگی کشور (گزارش ۵۳) صورت گرفت آثار این شخصیت تمدنی و جهانی در دوره انقلاب اسلامی به خوبی مشهود است. ۹۵/۸ درصد پاسخگویان در نمونه‌ای ملی، خود را مسلمان ایرانی دانسته‌اند که بعد اول شخصیت تمدنی ایرانی، یعنی شناخت خود را از منبع اسلام، منعکس می‌کند. در بعد احترام به دیگری، ۹۱/۶ درصد پاسخگویان توهین و بی‌حرمتی به مقدسات مذهب اسلامی را کاری اشتباه و ناشایست می‌دانند و ۹۶/۲ درصد احترام به عقاید مذهبی همه افراد را از مذاهب مختلف اسلامی امری ضروری دانسته‌اند.

قبل از فاجعه کشتار جمعی غزه که به کشته‌شدن بیش از نه هزار نفر انجامید که نزدیک به ۴۰۰۰ نفر آن کودکان بودند، ۷۵ درصد پاسخگویان تصریح کرده‌اند که حمایت از مردم مظلوم فلسطین وظیفه هر مسلمانی است.

در مدل جامع‌نگر کلان و خرد تاریخی، نسلی و بین‌نسل ایران انقلاب اسلامی، جامعه ایرانی دوره انقلاب اسلامی از منظر دو وجه هویتی متمایز شده است: (۱) هویت مقاومت و تأثیرگذار بر دیگری از یک سو و (۲) هویت‌های اقتضایی تأثیرپذیر فرهنگی و اجتماعی در جهان دوفضایی شده ملی-فراملی و بومی-جهانی.

هویت مقاومت، در درجه نخست ایمان به اسلام، موجب تقویت مقاومت به‌طور عام و مقاومت دینی به‌طور خاص شده است و پیوند جامعه ایرانی با فرهنگ اهل بیت (علیهم السلام) عنصر مقاومت دینی را تبدیل به رویه و مشی زندگی کرده است که پیروزی انقلاب اسلامی، تاب‌آوری بالا در دوره جنگ تحمیلی و روحیه حمایت از جبهه‌های مقاومت اسلامی در منطقه را به‌دنبال داشته است. وجه دوم هویتی که در نسل جوان و در پیوند با فضای مجازی و ارتباطات فرامحلی هویت‌های اقتضایی به‌وجود آمده است سردرگمی‌های هویتی و چندگانه‌گی هویتی را خلق کرده است. این مدل چارچوب مفهومی و نظری را برای شناخت جامعه و فرهنگ امروز ایران در پیوند با ریشه‌های تاریخی و تمدن فراهم می‌کند که مورد بسط و تفسیر بیشتر قرار خواهد گرفت.

بررسی تطبیقی روایت‌های تاریخی از یهودیان در ایران در ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۷ش

شهرزاد اعتمادی^۱، افشین زینی‌زاده^۲

چکیده

روایت‌های تاریخی معاصر درباره یهودیان، بیشتر بر مشکلات یهودیان در اروپا، اوکراین و امواج یهودی‌ستیزی علیه آنان متمرکز بوده است. از این منظر، بر صهیونیسم، به‌عنوان پاسخی به این شرایط، در این روایات تأکید شده است. در این پژوهش تلاش شده است درباره موارد زیر بررسی تطبیقی صورت گیرد: اسناد تاریخی به‌جامانده از یهودیان در ایران با دیگر روایت‌های تاریخ معاصر درباره یهودیان. همچنین، روایت‌هایی اعتبارسنجی شود که تنها با تأکید و تمرکز بر یهودی‌ستیزی اروپایی برداشت‌هایی با تعمیم و تسری مشکلات یهودیان در اروپا را به ایران نیز تسری داده‌اند. این در حالی است که تسری و تعمیم یهودی‌ستیزی علیه یهودیان در ایران حتی در سال‌های تشکیل جنبش صهیونیسم و تأسیس اسرائیل نیز مستبعد به‌نظر می‌رسد و اسناد وثیقی از شرایط مناسب زندگی یهودیان در ایران وجود دارد. همچنین، با تحلیل محتوا و روایت‌پژوهی اسناد، جراید، مطبوعات و کتاب‌های موجود درباره یهودیان در ایران، مشخص می‌شود که سازوکار فعالیت سازمان‌ها و تشکل‌های صهیونیستی در روایت‌سازی به‌منظور کوچاندن یهودیان ایرانی به اسرائیل و ایجاد هویت ملی یهودی، متفاوت از سازوکار و شکل فعالیت آنان در اروپا بوده است که نشان از تفاوت وضعیت محیطی و فرهنگی یهودیان در این دو منطقه داشته است و می‌توان آن را تصدیقی بر این مدعا در نظر گرفت که بخش مهمی از این تفاوت در سازوکار فعالیت‌های آژانس یهود در ایران، به‌دلیل تفاوت در وضعیت محیطی یهودیان، بوده است. صهیونیسم، به‌عنوان جنبش ملی‌گرای یهودی، در تلاش برای هویت و ملت‌سازی یهودیان، تکیه غیرقابل‌انکاری بر یهودی‌ستیزی داشته است؛ بنابراین، موفقیت چنین رویکردی در کشورهای که یهودی‌ستیزی در آنان وجود نداشته یا کم بوده است از طریق پژوهش‌هایی از این دست در خور بررسی خواهد بود و حتی می‌توان به‌مثابه الگویی برای درک سازوکار فعالیت صهیونیسم در کشورهای مختلف در هویت و ملت‌سازی یهودیان از آن استفاده کرد.

کلیدواژه: اسرائیل، صهیونیسم، ملت‌سازی یهودی، هویت‌سازی یهودی، یهودیان ایرانی، یهودی‌ستیزی.

نشست ۱: جامعه و فرهنگ (۱)

۱. دانشگاه تهران (shahzadetemadi313@gmail.com)

۲. دانشگاه تهران

هم‌زیستی با یهودیان در ایران

سیدهادی برهانی^۱

چکیده

استقرار یهودیان در ایران مسبق به سابقه‌ای طولانی است و بیش از دو هزار سال قدمت دارد. در طول این سالیان، یهودیان در عرصه‌های مختلف زندگی ایرانی نقش ایفا کرده و بخش مهمی از موزاییک اقوام ایرانی را تشکیل می‌داده‌اند. در دوره‌هایی سهم یهودیان از جمعیت ایران یک‌پنجم آن برآورد شده است. تجربه زندگی یهودیان در دوره‌های مختلف تاریخی ایران، قبل از اسلام و بعد از آن، پس از تشیع و پیش از آن، تجربه‌های متفاوتی بوده است. اما، در همه این دوره‌ها، ایران و ایرانی، به‌رغم برخی تجربه‌های تلخ یهودیان ایران، از پدیده یهودی‌ستیزی، به‌معنای مشخص آن، فاصله داشته است. پس از ظهور صهیونیسم و تأسیس اسرائیل، جهان اسلام، به‌طور عام، و ایران، به‌طور خاص، در برابر ایده‌های یهودی‌ستیزانه آسیب‌پذیر شد. این امر بر تجربه یهودیان از زندگی در ایران نیز تأثیر گذاشته است. در این تحقیق تلاش شده است تطور پدیده یهودی‌ستیزی در ایران معاصر و تأثیر آن بر ایران و یهودیان بررسی شود. براساس نتایج این پژوهش، یهودی‌ستیزی موجود، در کنار عوامل تأثیرگذار دیگر، موجودیت یهودی در جامعه ایرانی را در معرض خطر قرار داده است. بر اساس این نتایج، نابودی جامعه یهودی ایرانی نه‌تنها موزاییک اقوام ایرانی را از یکی از مقومات اساسی آن محروم می‌کند، بلکه بر سرنوشت ایران در جامعه بین‌المللی نیز تأثیرگذار است.

کلیدواژه: اسرائیل، ایران، صهیونیسم، یهودیان ایران، یهودی‌ستیزی.

نشست ۱: جامعه و فرهنگ (۱)

۱. دانشگاه تهران (hadi.borhani@ut.ac.ir)

بررسی و تحلیلی حافظهٔ جمعی ایرانیان: مطالعهٔ موردی قحطی (۱۲۹۸-۱۲۹۶ش)

محمد سمیعی^۱، محمد کریمی^۲

چکیده

حافظهٔ جمعی از عناصر اساسی هویت‌ساز ملت‌هاست. از این‌رو، از چنان اهمیتی برخوردار است که رابطه‌ای تنگاتنگ با قدرت می‌یابد. در جوامع کهنی چون جامعهٔ ایران حافظهٔ جمعی عمیقاً با تاریخ و رویدادهای جمعی گذشته مرتبط است. حافظهٔ جمعی اگرچه از تاریخ تأثیر می‌پذیرد، عین تاریخ نیست و ساختارهای گوناگونی چون تاریخ‌نگاری، آموزش، رسانه، معماری، ادبیات، حقوق، هنر و آداب و رسوم بر آن تأثیر می‌گذارند و آن را شکل می‌دهند. این تأثیرپذیری گزینشی است و با گذشت زمان دچار تغییراتی می‌شود، هرچند این تغییرات بطئی و زمان‌بر است. بعضی رویدادها به فراموشی سپرده می‌شوند و برخی به‌شکلی پرننگ در یادها می‌مانند. قحطی ۱۲۹۶ تا ۱۲۹۸ش، علی‌رغم ابعاد بزرگی که داشت، از جمله رویدادهای فراموش‌شده از حافظهٔ جمعی ایرانیان محسوب می‌شود. در این پژوهش ضمن بیان روایت تاریخی آن واقعه، بر اساس چارچوب نظری موجود دربارهٔ حافظهٔ جمعی، برگرفته از آثار مورس هالبواکس، پل ریکور و دیگر متفکران این حوزه، و با استفاده از روش‌شناسی آنتونی گیدنز در تبیین ساختارها و کنشگران، جایگاه قحطی یادشده در حافظهٔ جمعی ایرانیان و سازوکارهای مؤثر بر آن تحلیل و بررسی شده است. همچنین، میزان تأثیرگذاری مواردی چون تاریخ‌نگاری، آموزش و رسانه در دورهٔ معاصر مورد مذاقه و ارزیابی قرار گرفته است. جدا از رویکرد کلی جامعهٔ خسته از نزدیک به دو قرن شکست، ناکامی و فقر به‌سمت زندگی و جهان نو پس از فاجعهٔ جنگ جهانی اول، از بررسی ساختارهای شکل‌گرفته در دوران مدرن‌سازی آمرانهٔ پهلوی چنین برمی‌آید که به دو دلیل روشن از ساختارهای مؤثر بر حافظهٔ جمعی برای گنجاندن آن فاجعه در یاد ایرانیان استفاده نشده است. نخست، به فراموشی سپردن زمانهٔ قاجارها با هدف تمرکز بر شکوه ایران باستان و پیش‌بردن این پروژه که پهلوی مدرن‌ساز احیاگر و ادامهٔ آن شکوه است. دوم، نیازمندی روند مدرن‌سازی به درآمد شرکت نفت انگلیس و ایران، تخصص و فناوری غرب که بدون آن‌ها مدرن‌سازی آمرانه در عمل ناممکن بود. درحالی‌که اسناد به‌خوبی نشان می‌دهند، جرائم جنگی اشغالگران (انگلیس، روسیه، عثمانی) تا چه اندازه در بروز آن فاجعه نقشی پرننگ

۱. دانشگاه تهران (m.samiei@ut.ac.ir)

۲. دانشگاه تهران (mkarimi72@gmail.com)

داشته است. پس از پایان عصر پهلوی، روندی که طی نیم‌قرن در ساختار آموزشی و فرهنگی جاافتاده بود، حتی در دوران جمهوری اسلامی کمابیش ادامه پیدا کرد. در بخش پیلانی این پژوهش، راهکارهایی برای گنجاندن این رویداد در حافظهٔ جمعی ایرانیان مطرح شده است.

کلیدواژه: آموزش، تاریخ‌نگاری معاصر ایران، حافظهٔ جمعی، رسانه، قحطی ۱۲۹۸-۱۲۹۶ش، هنر.

نشست ۱: جامعه و فرهنگ (۱)

گرایش تدریجی روشنفکران ایرانی به اسلام سیاسی پس از پایان جنگ جهانی دوم

سیدقاسم ذاکری^۱

چکیده

از آنجا که روشنفکران ایرانی غالباً فارغ التحصیل دانشگاهها و مراکز آموزشی در غرب بوده اند چون از یکطرف (در نیمه اول از قرن بیستم) شاهد اثرات ویرانگر دو جنگ جهانی در اروپا و از طرف دیگر شاهد جریانات و جنبش های اجتماعی و فلسفی در غرب در نقد مدرنیسم بوده اند لذا همگام با روشنفکران غربی شروع به نقد مدرنیسم کرده و در پی یافتن روزه های نوین معنویت برآمدند. تقریباً همزمان با رویکردهای انتقادی برخی روشنفکران و اندیشمندان غربی نسبت به مدرنیسم و پیامدهای ویرانگر آن، روشنفکران ایرانی نیز بتدریج از پایان شهریور ۱۳۲۰ گرایش روزافزونی بطرف اسلام گرائی (به عنوان راه حل نوین فرار از مدرنیسم و جستجوی معنویت) پیدا کردند. یکی از علل اصلی گرایش روشنفکران ایرانی بطرف اسلام سیاسی باور به این ایده بود که غرب به بن بست رسیده است! با نگاهی به روند تکاملی و تدریجی آراء و افکار روشنفکران ایرانی نظیر حسین کاظم زاده ایرانشهر و سید احمد کسروی از دهه ۲۰.ش تا افکار دیگر روشنفکران ایرانی تا زمان وقوع انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ شاهد گرایش تدریجی روشنفکران ایرانی به اسلام سیاسی پس از پایان جنگ جهانی دوم هستیم. جریان اسلام گرائی و معنویت گرائی در میان روشنفکران ایرانی (در فاصله زمانی شهریور ۲۰ تا انقلاب اسلامی ایران) از یک طرف با جریانهای قدرتمند فکری، فلسفی و اجتماعی نقد مدرنیسم و جستجوی معنویت در غرب و از طرف دیگر با جریانات فکری رو به رشد اسلامگرائی در جهان اسلام پیوند خورد.

کلیدواژه: اسلام سیاسی، ایران، روشنفکری.

نشت ۳: سیاست (۱)

مطالعه تطبیقی نخستین تجربه‌های تحزب در ایران و ترکیه در عصر مشروطه ۱۹۰۶-۱۹۱۸م

رضا دهقانی^۱

چکیده

عصر مشروطه یکی از نقاط عطف تاریخ معاصر ایران و ترکیه به‌شمار می‌آید، زیرا این دو کشور پس از قرن‌ها حاکمیت نظام‌های پدرشاهی، توانستند به حکومت قانون و پارلمان دست یابند. حکومت قانون به سبب سرشت ذاتی آن که کثرت‌گراست و برخلاف نظام‌های سلطنتی مطلقه، فرصت کنشگری سیاسی—اجتماعی را برای قاطبهٔ مردم در قالب تشکلهای و نهادهای مختلف فراهم می‌سازد. از این‌رو، یکی از جلوه‌های این کنشگری شکل‌گیری احزاب سیاسی بود که حتی پیش از وقوع انقلاب‌های مشروطه در عثمانی و ایران پا به عرصهٔ وجود نهادند. این احزاب در عصر مشروطه بالیدن گرفت. محدودهٔ زمانی آن را می‌توان از وقوع انقلاب مشروطهٔ ایران تا پایان جنگ جهانی اول دانست که بر روندهای سیاسی—اجتماعی ایران و عثمانی تأثیر نهاد. اما، ساختار و عملکرد این احزاب به سبب پاره‌ای تمایزهای فرهنگی—سیاسی ایران و عثمانی تفاوت داشت. در نتیجه، تجربهٔ تحزب در ایران و عثمانی هم متمایز شد. آنچه هدف پژوهش حاضر را شکل می‌دهد مطالعهٔ تطبیقی نخستین تجربهٔ تحزب در ایران و عثمانی در فاصلهٔ وقوع انقلاب مشروطه در ایران تا پایان جنگ جهانی اول است. به‌تبع چنین هدفی، پرسشی که مطرح می‌شود این است که چه عواملی باعث شد تا احزاب و تحزب در ایران و عثمانی در دو دههٔ نخست قرن بیستم تجربهٔ زیستهٔ متفاوتی داشته باشد و این تجربه چگونه بر ادوار بعدی حزب‌سازی در ایران و عثمانی تأثیر نهاد. روش پژوهش در این مقاله روش تحقیق پسا‌علی و شیوهٔ گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای بوده است.

کلیدواژه: احزاب سیاسی، ایران، انقلاب مشروطه، تحزب، عثمانی.

۱. دانشگاه تهران (rdehghani@ut.ac.ir)

بررسی مواجهه علمای شیعه اصفهان و عتبات با بحران خارجی (از منظر سرمایه اجتماعی)

محمد سمیعی^۱، الهه فرحی^۲

چکیده

از زمانی که حکومت صفوی تأسیس شد، علمای شیعه در قبال حکومت کنش یکسانی نداشتند و به دو مکتب فکری، یکی در ارتباط نزدیک با حکومت و وابسته به آن و دیگری مستقل از حکومت، تقسیم می‌شدند. این دو مکتب را می‌توانیم در تداوم حکومت صفوی، به ترتیب مکتب‌های فکری اصفهان و عتبات نامگذاری کنیم. پرسش اصلی پژوهش این است که علمای اصفهان و علمای عتبات چگونه سرمایه اجتماعی خود را در بحران‌های سقوط اصفهان و جنگ‌های ایران و روسیه به کار گرفتند؟ و چرا؟ در این پژوهش، بر قدرت بسیج علما تمرکز شده است و از این جلوتر نمی‌رود تا نتایج مثبت یا منفی این بسیج عمومی را بررسی کنیم. روش پژوهش، ساخت‌یابی گیدنز است که به تعامل ساختار و کارگزار در شکل‌گیری کنش‌های اجتماعی توجه شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که در زمان سقوط اصفهان، علما نتوانستند سرمایه اجتماعی خود را به کار بگیرند و واکنش آن‌ها سکوت و انفعال بود. این حلت، حاصل عوامل ساختاری دینی و حکومتی و از سوی دیگر اقدام‌های علمایی بود که در اکثریت قرار داشتند و به دلیل وابستگی آن‌ها به حکومت، نظرشان مخالف صدور فتوای جهاد بود. اما، علمای مکتب عتبات، در موقعیت جنگ‌های ایران و روسیه سرمایه اجتماعی خود را به کار گرفتند که از یک‌سو حاصل استقلال آنان از ساختار حکومتی و دینی و از سوی دیگر، نتیجه اقدام‌های فردی برخی علمایی بود که در اکثریت قرار داشتند و نظرشان صدور فتوای جهاد بود و به‌طور چشمگیری در بسیج عمومی توفیق یافتند.

کلیدواژه: استقلال از حکومت، روحانیت، جنگ‌های ایران و روسیه، سرمایه اجتماعی، سقوط اصفهان، وابستگی به حکومت.

۱. دانشگاه تهران (m.samiei@ut.ac.ir)

۲. دانشگاه تهران (elahefarahi@ut.ac.ir)

نقشه ۳: سیاست (۱)

فرا تحلیل مبادلات فرهنگی ایران و چین

نا شائوکیان^۱

چکیده

پژوهش‌های مبادلات فرهنگی چین و ایران، بخشی از مطالعات میان‌رشته‌ای ایران‌شناسی و چین‌شناسی است که شاهد دستاوردهای نسبتاً پرباری بوده است. در این مقاله، تعدادی پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد و دکتری و مقالات مجلاتی دربارهٔ تبادلات فرهنگی بین چین و ایران رقوم‌سازی شد و با روش فرا تحلیل (متا‌آنالیز) بررسی شده است. پژوهش‌ها با توجه به زبان نگارش، تاریخ و منطقهٔ موضوع، الگوی فرهنگی، چارچوب نظری و روش تحقیق، رقوم‌سازی شده است. علاوه بر این، در این مقاله، از روش فرا تحلیل نیز برای تجزیه و تحلیل آماری این داده‌ها استفاده شده است. نتایج این پژوهش و برگرفته از محافل دانشگاهی به زبان‌های مختلف نشان می‌دهد تبادل فرهنگی میان چین و ایران برقرار است. ویژگی‌های توزیع موضوع‌های پژوهشی جاری بر حسب متغیرهای زمانی و مکانی، و تمرکز بر الگوهای مختلف فرهنگی تعیین شده است. همچنین، در این مقاله تعامل بین این عوامل مختلف نیز تجزیه و تحلیل شده است، از قبیل روشن کردن ترجیح‌های زبان‌های نگارش مختلف به تاریخ و منطقهٔ موضوع، الگوی فرهنگی، چارچوب نظری و روش تحقیق، تبیین شدت ارتباط الگوهای فرهنگی در تواریخ و مناطق مختلف، و توصیف جزرومد روندهای تحقیقات در مبادلات فرهنگی کنونی چین و ایران.

کلیدواژه: ایران، چین، فرا تحلیل، مبادلات فرهنگی.

نشست ۵: سیاست خارجی و روابط بین‌الملل (۱)

تبارشناسی امنیتی‌سازی جمهوری اسلامی ایران در دورهٔ پساجنگ سرد و پساقطبی (از ۱۹۹۱م تاکنون)

محمدجواد ظریف^۱، ساسان کریمی^۲

چکیده

در دورهٔ نظم پساجنگ سردی محیط بین‌المللی، یکی از موارد مبتلابه جمهوری اسلامی ایران، تلاش‌های متعدد برای امنیتی‌سازی موضوع‌های متنوع و در رأس همه، مسئلهٔ هسته‌ای بوده است. هرچند شاید بتوان آغاز این روند را سخنرانی مقام‌های اسرائیل پس از کنفرانس مادرید در ۱۹۹۱م دانست، واقع امر این است که با گذشت زمان، پروژهٔ امنیتی‌سازی ایران، به‌خصوص با افزایش حساسیت به موضوع هسته‌ای ایران از سال ۲۰۰۳م، وسعت طراحی‌شدهٔ خود را پیدا کرد. از این منظر شاید بتوان محتوای هر یک از موضوع‌های اساسی چالش برای ایران را در محیط بین‌المللی - از جمله موضوع هسته‌ای - بهانه‌ها و فروعی برای این طرح، به‌منزلهٔ محور اصلی، قلمداد کرد. تبارشناسی پروژهٔ امنیتی‌سازی ایران و شناخت دقیق آن شرط لازم بهینه‌سازی تصمیم‌سازی در حوزهٔ سیاست خارجی کشور خواهد بود. در پژوهش حاضر، ضمن بررسی در جهت معکوس سیر زمان، تبیین تبارشناسانهٔ مصادیق تاریخی و ارتباط‌های ساختاری و ماهیتی آن‌ها با یکدیگر در مطالعه‌ای کاربردی دنبال شده است. در این مطالعه، چگونگی بهینه‌سازی سیاست‌ورزی و کنشگری ایران، به‌خصوص با توجه به نظم پساقطبی حال حاضر در محیط بین‌المللی، بررسی شده است.

کلیدواژه: امنیتی‌سازی، روابط بین‌الملل، سیاست خارجی، محیط بین‌المللی، نظم پساقطبی.

نشت ۵: سیاست خارجی و روابط بین‌الملل (۱)

۱. دانشگاه تهران

۲. دانشگاه تهران (sasan.karimi@ut.ac.ir)

کاربرد نظریه‌های عواطف در درک تداوم خصومت بین ایران و آمریکا

جنیس وبستر^۱

چکیده

اهمیت یافتن بررسی عواطف در تحقیقات روابط بین‌الملل، به پیدایش تحقیقاتی امیدوارکننده در خصوص تأثیر عواطف در تداوم خصومت بین ایران و آمریکا منجر شده است. البته، این جنس تحقیقات هنوز به بلوغ کامل نرسیده و هنوز روش تحقیق روش‌مندی برای آن شکل نگرفته است. نتیجه اینکه مهم‌ترین یافته این تحقیقات محدود به کلی‌گویی است: عواطف عنصر مهمی در روابط بین‌الملل است. در این میان ریچارد ند لبو چارچوبی را بر اساس درک عواطف ارسطویی مطرح کرد که در این زمینه راهگشا خواهد بود. در روش لبو، چهار عنصر کلیدی وجود دارد: امیال، روحیات، عقلانیت و ترس. لبو بحث می‌کند که هر جامعه‌ای را می‌توان بر اساس میزان نزدیکی یا دوری آن به یکی یا چند تا از این عناصر بررسی کرد. به عبارت دیگر، شیوه‌های تعارض، همکاری، تنش، خطرپذیری و فهم از عدالت افراد یک جامعه متأثر از نزدیکی یا دوری آن جامعه به عناصر پیش‌گفته است. به علاوه، با درک جامعه‌ای در ارتباط با این چهار عنصر، می‌توان الگوهای رفتار بازیگران عرصه بین‌المللی آن جامعه را تا حدودی شناسایی کرد. در این مقاله، با به کارگیری نظریه لبو، سعی شده است تا درکی دقیق از نقش عواطف در تداوم خصومت بین ایران و آمریکا به دست آید. برای این منظور مثال‌هایی از دوران قبل، حین و دوران پس از مذاکرات برجام بررسی شده است.

کلیدواژه: رابطه بین ایران و آمریکا، عواطف، نظریه‌های روابط بین‌الملل.

نشست ۵: سیاست خارجی و روابط بین‌الملل (۱)

۱. دانشگاه تهران (janicemariwebster@gmail.com)

واکاوی علل دیدگاه‌های متفاوت رؤسای جمهوری فرانسه دربارهٔ پروندهٔ هسته‌ای ج.ا.ایران (از دولت ژاک شیراک تا دولت امانوئل مکرون)

فرزاد سلطانی^۱

چکیده

در طی دو دههٔ گذشته، پروندهٔ هسته‌ای ایران یکی از مباحث بحث‌برانگیز در عرصهٔ بین‌المللی بوده است. از سویی دیگر، کشور فرانسه طی چند قرن گذشته همواره یکی از بازیگران فعال در صحنهٔ جهانی بوده و نسبت به این پروندهٔ هسته‌ای دیدگاهی باثبات نداشته است. به عبارتی، پاریس در زمینهٔ پروندهٔ هسته‌ای ایران، از زمان دوران دوم ریاست جمهوری ژاک شیراک (۲۰۰۷-۲۰۰۲م) تا دوران اول ریاست جمهوری امانوئل مکرون (۲۰۲۲-۲۰۱۷م) دیدگاه‌های متفاوتی به این مسئله داشته است. در پژوهش حاضر، علل دیدگاه‌های متفاوت چهار دولت گذشتهٔ فرانسه دربارهٔ پروندهٔ هسته‌ای ایران بررسی شده است. در واقع، در این مقاله در پی پاسخگویی به این سؤال بوده‌ایم که چه عواملی سبب شد تا در دو دههٔ گذشته رؤسای جمهوری فرانسه دیدگاه‌های متفاوتی به پروندهٔ هسته‌ای ایران داشته باشند؟ یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد، در چهار دولت گذشته فرانسه، رؤسای جمهوری این کشور، پروندهٔ هسته‌ای ایران را ابزاری سیاسی با هدف نفوذ در کشورهای منطقهٔ غرب آسیا (به‌ویژه کشورهای شورای همکاری خلیج‌فارس)، همگرایی با کشورهای فرامنطقه‌ای (آمریکا) و ایفای نقش مؤثر در عرصهٔ بین‌المللی انتخاب کرده‌اند.

کلیدواژه: پروندهٔ هسته‌ای ایران، رؤسای جمهوری فرانسه، منطقهٔ غرب آسیا.

۱. دانشگاه اصفهان (farzadsoltani1990@yahoo.com)

تأملی بر سفرنامه‌ی ایران و ایرانیان، نوشته‌ی لومینیتسکی

الهه کریمی^۱

چکیده

سفرنامه‌ها یکی از منبع مهم مکتوب برای شناخت تاریخ روابط کشورها هستند. روابط میان ایران و روسیه در سده‌های اخیر اهمیت فوق‌العاده‌ای داشته است. براین اساس می‌توان ادعا کرد که سفرنامه‌های روسی نیز منابع ارزشمندی به‌شمار می‌آیند. بیشتر سفرنامه‌های مرتبط با ایران را شرق‌شناسان نگاشته‌اند، ولی تعداد از آن‌ها را دانشمندان، محققان و پژوهشگران حوزه‌های گوناگون به‌رشته‌ی تحریر درآورده‌اند. کتاب *ایران و ایرانیان* گزارشی است از سفر استانیسلاو لومینیتسکی به ایران در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۱۶ تا ۱۳۱۸ ق. او روزنامه‌نگار بود و به‌همراه هیئت راهسازی برای بررسی توسعه‌ی روابط روسیه‌ی تزاری، به‌خصوص در حوزه‌ی اقتصادی به ایران سفر کرد. *ایران و ایرانیان* دربرگیرنده‌ی مشاهدات وی است در خصوص اوضاع اجتماعی، اقتصادی و سیاسی ایران در دوره‌ی سلطنت مظفرالدین‌شاه قاجار. با توجه به اینکه در قرن نوزده میلادی تحولات عظیمی در روابط دو کشور صورت گرفته است، تجزیه‌وتحلیل تصویر ارائه‌شده از ایران در این کتاب بسیار ضروری می‌نماید. لذا، در مقاله‌ی حاضر تلاش می‌شود به روش تحلیل محتوای کیفی و بر اساس نظریات تصویرشناسی، تصویر ایران و ایرانی در اثر مزبور بررسی شود.

کلیدواژه: ایران، ایران‌شناسی، تصویرشناسی، دوره‌ی قاجار، روسیه، سفرنامه، شرق‌شناسی، لومینیتسکی.

نشست ۷: هنر، ادبیات و ایران‌شناسی (۱)

۱. دانشگاه تهران (ekarimi@ut.ac.ir)

زبان فارسی حلقه پیوند فرهنگ و تمدن ایرانی و ایران‌شناسان فرانسوی

سیدوحید یعقوبی^۱

چکیده

سابقه حضور فرانسویان در ایران قدمتی حدود ۸۰۰ ساله دارد. اما عصر صفوی دورانی طلایی است. تجارت گسترده فرانسویان با ایرانیان و حضور سیاحان فرانسوی در ایران، همراه با انتشار سفرنامه‌هایشان، سبب شد فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی بیش از گذشته در کانون توجه‌ها قرار گیرد. این دورانی است که فرانسه بعد از رنسانس در شمار نخستین کشورهای اروپایی بود که در زمره شناخت و ترجمه زبان و ادبیات فارسی قرار گرفت. تألیف‌های گوناگون حول زبان و ادبیات فارسی به قلم ایران‌شناسان فرانسوی و نیز ترجمه آثار فاخر فارسی به فرانسه نشان می‌دهد چه از نظر برقراری ارتباط با ایرانیان و حتی تبلیغ امور مذهبی یا با هدف درک جامعه ایرانی از راه ترجمه، پژوهش و مطالعه مکتوبات فارسی، فراگیری زبان فارسی جایگاه مهمی داشته است. چنانچه تا دوران کنونی و عصر معاصر نیز تمامی فرانسویانی که به قصد آشنایی با تمدن و فرهنگ ایرانی قدم برداشته‌اند همواره به یادگیری زبان فارسی همت گمارده‌اند. در این مقاله به موضوع فعالیت ایران‌شناسان فرانسوی در دوران معاصر و جایگاه زبان فارسی در این عرصه پرداخته شده است.

کلیدواژه: ترجمه، روابط ایران و فرانسه، زبان و ادبیات فارسی، سفرنامه، عصر صفوی، گردشگری.

نشت ۷: هنر، ادبیات و ایران‌شناسی (۱)

۱. پژوهشگر (vyaghoubi@yahoo.com)

نقش شبکه‌ی فرهیختگان وابسته به انجمن آسیایی فرانسه در مراودات فرهنگی و ادبی بین ایران و فرانسه در قرن نوزدهم (مطالعه‌ی موردی: میرزا حبیب اصفهان)

سمیه حمیدی^۱

چکیده

روابط فرهنگی ایران و فرانسه از دوره‌ی صفویه آغاز شد و در دوره‌ی قاجاریه در زمینه‌های مختلف گسترش یافت. ماهیت روابط فرهنگی و ادبی کشورهای غربی- از جمله فرانسه- با دیگر کشورهای دنیا- از جمله کشورهای شرق و ایران- به شدت از تکاپوهای رشد سرمایه‌داری و شکل‌گیری مراحل آغازین نظم بین‌المللی جدید متأثر بود. کوشش‌های غربیان برای شناخت دیگر جوامع (شرق‌شناسی)، با مردمان کشورهای غیراروپایی برای شناخت جوامع غربی (غرب‌شناسی) ادبیات و دانش جدیدی را در غرب و شرق تولید کرد. روابط فرهنگی فرانسه و ایران در سده‌ی ۱۹م/ ۱۳ق به‌طور کلی، در این الگو تبیین شده است. یکی از نهادهای مهم در مطالعات شرق‌شناسی، انجمن آسیایی فرانسه بود (تأسیس ۱۸۲۲م) که تکاپوهای ایران‌شناسی، در این زمینه‌ها، به‌ویژه مطالعات فرهنگی و ادبی، در آن پیگیری می‌شد. یکی از موضوع‌های مورد توجه در نشریه‌ی انجمن، شناسایی فعالیت‌ها و تحقیقات ایرانیان و معرفی و بررسی آن بود؛ از جمله در چند شماره شخصیت و آثار میرزا حبیب اصفهانی، معرفی و ارزیابی شده است. در بررسی حاضر تلاش شده است با تکیه بر گزارش‌های منتشره در نشریه‌ی انجمن درباره‌ی یک شخصیت، نوعی نگاه شرق‌شناسان به فعالیت‌های علمی و فرهنگی ایرانیان درک شود. همچنین، موارد تأکیدشده در این گزارش‌ها، علایق پژوهشی و مطالعاتی ایران‌شناسی فرانسه در این دوره بازشناسی شود. در این رابطه، سؤال پژوهش حاضر چنین است: چه جنبه‌هایی از تألیفات میرزا حبیب اصفهانی برای گزارشگر مجله ارزشمند و نو ارزیابی شده است؟ چه وجوه اندیشه‌ای مترقی و معطوف به مسائل بومی یا احتمالاً انتقادهای اصفهانی از نظر ایران‌شناسان انجمن در نشریه نادیده گرفته شده است؟ برای حصول نتیجه، متون مرتبط با میرزا حبیب در نشریه‌ی آسیایی با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی بررسی شد. فرض ما در این پژوهش چنین است که تألیف‌های فردی چون میرزا حبیب، بنا به دخالت وی در ترجمه‌ی سفرنامه‌ی حاجی بابای اصفهانی، از آگاهی‌های ملی و مترقیانه‌ی حوزه‌ی روشنگرانه‌ی ایرانیان در سده‌ی ۱۹م/ ۱۳ق عاری نبوده است، اما در بررسی‌های آثار وی در این مجله به این موارد توجه نشده است.

کلیدواژه: انجمن آسیایی فرانسه، ایران‌شناسی، شرق‌شناسی، غرب‌شناسی، میرزا حبیب اصفهانی.

۱. بنیاد ایران‌شناسی (Somayeh.hamidi@ut.ac.ir)

بررسی تطبیقی دیدگاه سیدجواد طباطبایی و ادوارد سعید در باره سفرنامه‌های شرق‌شناسان

سیده سارا فاطمیان^۱، امید بابلیان^۲

چکیده

برخلاف اندیشه ادوارد سعید که سفرنامه‌های شرق‌شناسان را امری عامدانه در جهت غیریت سازنده و استثمار مشرق‌زمین در نظر می‌گرفت، اندیشه سیدجواد طباطبایی سفرنامه‌های شرق‌شناسان را پیامد اندیشه سیاسی نوآیین آن‌ها می‌داند. در این پژوهش تلاش می‌شود تا دیدگاه سیدجواد طباطبایی و ادوارد سعید درباره سفرنامه‌های شرق‌شناسان به‌طور تطبیقی مقایسه شود. فرضیه نویسندگان در این پژوهش به این صورت شاکله‌بندی می‌شود که پیامد اندیشه ادوارد سعید به نوعی شرق‌شناسی وارونه یا «بازگشت به خویشتن» و غرب‌ستیزی ختم می‌شود، درحالی که اندیشه سیدجواد طباطبایی به فهم دانش نوآیینی می‌انجامد که در غرب پس از رنسانس صورت پذیرفت و فاصله‌ای که میان شرق و غرب ایجاد شد. برای بررسی موضوع، روش مقایسه تطبیقی استفاده شده است. ضرورت این پژوهش آن است که با نقد این اندیشه‌ها، بر لزوم نگاه نقادانه و تفکر انتقادی در مواجهه با آثار شرق‌شناسان درباره ایران تأکید شود.

کلیدواژه: ادوارد سعید، سفرنامه، سیدجواد طباطبایی، شرق‌شناسی.

نشست ۷: هنر، ادبیات و ایران‌شناسی (۱)

۱. دانشگاه تهران (sarah.fatemian@yahoo.com)

۲. دانشگاه تهران (babelian.omid@ut.ac.ir)

ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیایی: توافق تجارت آزاد ۲۰۲۳م

احسان رسولی‌نژاد^۱، مینا اوتادی^۲

چکیده

ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیایی در سال ۲۰۱۸م توافق تجارت ترجیحی را درباره ۸۶۴ قلم کالا امضا کردند و از یک سال بعد اجرایی شد. در سال ۲۰۲۲م، نیز برای دوره‌های سه ساله تمدید شد. اما، در رویدادی مهم‌تر، در آغاز سال ۲۰۲۳م، دو طرف موافقتنامه تجارت آزاد را امضا کردند. مسئله اصلی پژوهش آن است که آیا این توافق ممکن است مقدمه عضویت ایران برای حضور در این سازمان باشد که طبعاً آثار و نتایج متعددی دربر خواهد داشت؟ پرسش اصلی در پژوهش حاضر آن است که توافق تجارت آزاد با اتحادیه اقتصادی اوراسیا چه امکان‌ها و محدودیت‌هایی را برای ایران ایجاد خواهد کرد؟ پرسش فرعی نیز آن است که عضویت ایران در این سازمان چه تأثیری بر روابط ایران و کشورهای عضو این سازمان دارد؟ فرضیه‌ای که نگارندگان در پاسخ به سؤال اصلی ارائه می‌کنند آن است که امکان‌های این توافق برای ایران عبارت است از دسترسی به بازاری گسترده با قابلیت بالای جذب انواع کالاها و محصولات صادراتی ایرانی، تنوع‌بخشی به صادرات، و گسترش و رونق صنعت گردشگری کشور. محدودیت‌های آن عبارت است از ضعف بخش خصوصی ایران، غلبه صادرات مواد خام، تحریم‌ها و افزایش نفوذ سیاسی روسیه بر ایران. روش تحقیق این پژوهش، روش تحلیل محتوا با استفاده از متغیرهای فرضیه و شاخص‌سازی است و با یاری گرفتن از نظریه همگرایی اقتصادی، مزیت‌ها و محدودیت‌های انعقاد این توافق برای ایران بررسی شده است. برای بررسی فرضیه نیز مباحث در چهار بخش مطرح شده است: اتحادیه اقتصادی اوراسیایی: اهداف، اعضا، برنامه‌ها؛ توافق تجارت ترجیحی ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا از سال ۲۰۱۹م؛ توافق تجارت آزاد در سال ۲۰۲۳م. در پایان نیز به نتایج و چشم‌انداز مطرح می‌شود.

کلیدواژه: اتحادیه اقتصادی اوراسیا، اوراسیای مرکزی، ایران، توافق تجارت آزاد، روسیه.

^۱. دانشگاه تهران (e.rasoulinezhad@ut.ac.ir)

^۲. دانشگاه تهران (otaadi313@gmail.com)

ایران و بحران قفقاز: تأملی بر ریشه‌های تاریخی، مسائل معاصر و آینده

سیده مطهره حسینی^۱

چکیده

منطقه قفقاز در سال‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین مسائل محیط منطقه‌ای و ژئوپلیتیکی ایران تبدیل شده است. بحران بر سر قراباغ اگرچه موضوعی مربوط به دولت‌های جمهوری آذربایجان و ارمنستان است، ابعاد منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، به‌ویژه برای ایران، پیامدهای راهبردی مهمی دارد. بر اساس این مسئله مهم، پرسش این مقاله آن است که ریشه‌ها، ابعاد و چشم‌انداز راهبردی این بحران برای ایران معاصر چگونه تحلیل می‌شود؟ مفروض مقاله آن است که بحران قراباغ حاصل چهار دوره تاریخی عهد صفویه در سده‌های ۱۶ تا ۱۸، جنگ‌های ایران و روسیه در سده ۱۹، دوره شوروی در سده ۲۰ و سرانجام فروپاشی شوروی و شکل‌گیری دولت‌های مستقل در قفقاز است. ایده اصلی نگارنده آن است که منطقه قفقاز با در نظر گرفتن ریشه‌های تاریخی آن، برای ایران معاصر مسئله‌ای حیاتی است و پیامدهای راهبردی آن برای قدرت و نقش منطقه‌ای ایران در قلمرو اوراسیایی اهمیتی بنیادین دارد. برای بررسی این ایده تلاش خواهد شد تا از روش تبیین تاریخی و تحلیل کیفی گزارش‌ها و متون معاصر بهره‌گیریم. مباحث اصلی در چارچوب این ایده عبارت است از: ریشه‌های تاریخی بحران، روند بازتولید در دوره جدید، نقش و جایگاه ایران معاصر، و پیامدها برای منافع ملی و محیط امنیتی ایران.

کلیدواژه: اوراسیا، ایران، جمهوری آذربایجان، جمهوری ارمنستان، قراباغ، قفقاز، محیط راهبردی.

نشت ۹: سیاست خارجی و روابط بین‌الملل (۲)

۱. دانشگاه پیام نور (ma_hoseyni@yahoo.com)

فشار حداکثری به مثابه جنگ ترکیبی چندلایه علیه جمهوری اسلامی ایران: روایتی آمریکایی

حسن حسینی^۱، امیرمحسن هادیان^۲، محمدکاظم سجادیپور^۳

چکیده

محققان سیاست خارجی و روابط بین‌الملل در طول زمان درون‌مایه‌ها و استدلال‌های مختلفی درباره سیاست خارجی مطرح کرده‌اند. ضرورت مرور این درون‌مایه‌ها و تعاریف به سبب تداوم سیاست خارجی و طیفی بودن آن است، به طوری که سیاست خارجی و اصطلاحات آن درون این طیف شکل می‌گیرند. در پژوهش حاضر، نگرش آمریکایی به کارزار فشار حداکثری ضد ایران بررسی شده است. فشار حداکثری اصطلاح و سیاستی جدید بود که دولت ترامپ ضد ایران به کار برد. این پژوهش، ابزارهای دولتمردی و حکمرانی آمریکایی در این حوزه بررسی شده است. در همین رابطه، به لحاظ تاریخی، چیدمان امنیتی آمریکا در غرب آسیا مراحل مختلفی را طی کرده است. در دهه ۱۹۷۰م، مبتنی بر راهبرد دو ستونی نیکسون بود و بعد سیاست‌های تقابلی تحت عناوینی مانند مهار دوجانبه و مهار، جایگزین آن شد. در این پژوهش با استفاده از تحلیل زمینه‌ای و طی منطق استقرایی نشان داده می‌شود که کارزار فشار حداکثری ضد ایران، نمونه‌ای از جنگ ترکیبی چند لایه آمریکایی بود. همچنین، این جنگ ترکیبی چند لایه، منطقه را دچار بی‌ثباتی کرد. بی‌ثباتی، در کنار چرخش به آسیای آمریکا، چیدمان منطقه‌ای فراهم کرده است و منطقه را متمایل به میانجیگری و دخالت چین و روسیه می‌کند. به این ترتیب، محکم‌شدن جای پای طرف ثالث در منطقه و بی‌ثباتی، از پیامدهای کارزار فشار حداکثری و جنگ ترکیبی است. این پیامدها در صورت ظاهرشدن، با چرخش به آسیای آمریکا در تعارض است.

کلیدواژه: چین، رقابت قدرت‌های بزرگ، روسیه، سیاست خارجی آمریکا، غرب آسیا.

۱. دانشگاه تهران (hahosseini@ut.ac.ir)

۲. دانشگاه تهران (m.hadian@ut.ac.ir)

۳. دانشکده روابط بین‌الملل، وزارت امور خارجه (smksajjad@yahoo.com)

تأثیر تحول نظم بین‌المللی بر روابط جمهوری فدرال آلمان با جمهوری اسلامی ایران

بهزاد احمدی^۱

چکیده

چند سالی است از زمانی که آلمان می‌توانست با بهره‌گیری از پایان جنگ سرد، گسترش روبه‌شرق اتحادیه اروپا، به جریان‌افتادن پول واحد اروپایی، و چتر امنیتی آمریکا در اروپا و جهان، رنسانس اقتصادی خود را تجربه کند، گذشته و شرایط تغییر کرده است. دلایل متعددی از جمله جابه‌جایی‌های قدرت، به‌خصوص خیزش چین و رقابت روش‌مند آن با ایالات متحده، گردش آمریکا به سمت شرق، تشدید تنش‌های نظامی در اقیانوس آرام، تصاعد بحران آب و هوا، تهدیدات هیبریدی، و حمله روسیه به اوکراین، تغییر نظم بین‌المللی را اجتناب‌ناپذیر ساخته و آلمان را واداشته است تا برای مدیریت این تغییر، تأثیرگذاری بر نظم نوظهور، و تعیین جایگاه خود در آن، به بازتعریف سیاست خارجی خود روی آورد. اولاف شولتس سه روز بعد از حمله روسیه به اوکراین در سخنرانی اعلام کرد که نقطه عطف تاریخی آلمان فرا رسیده است. در این مقاله تلاش شده است تا با روش کتابخانه‌ای و بررسی اسناد و سیاست‌های کلان دولت و پژوهش‌های راهبردی اندیشکده‌های مهم آلمان به این پرسش‌ها پاسخ داده شود: معنای این نقطه عطف تاریخی آلمان چیست؟ دلایل رسیدن به این نقطه عطف چیست؟ چه تغییراتی را باید در سیاست خارجی آلمان انتظار داشت؟ و پیامدهای این تغییر بر سیاست آلمان در قبال ایران چه خواهد بود؟ برای پاسخ به این پرسش‌ها، بر سیاست خارجی آلمان و پیوند بین هویت، منافع و اقدام‌های دولت این کشور بر اساس چارچوب نظری سازه‌نگاری تمرکز شده است و نشان داده‌ایم چگونه متغیرهای داخلی و خارجی بر بازتعریف هویت و منافع آلمان تأثیر گذاشته است و به تلاش برای ترویج تفکر راهبردی در آلمان، و ایجاد ساختارهای جدید نظیر شورای امنیت در دفتر صدراعظم، و تدوین سند راهبردی امنیت ملی انجامیده است. بر اساس یافته‌ها، پویایی سیاسی داخلی آلمان و اولویت‌های دولت ائتلافی و ملاحظات آن در زمینه‌ها نهارها نظیر حقوق بشر و محیط زیست، تحولات داخلی ایران، و کاهش چشمگیر ارزش تجاری و اقتصادی ایران برای اروپا از جمله آلمان

۱. دانشگاه تهران (bahmadi@ut.ac.ir)

در کنار نقش منتسب به ایران در جنگ علیه اوکراین و تأثیر آن بر ساختار امنیتی اروپا و آلمان، سبب شده است تا سیاست برلین در قبال ایران به‌واسطه افزایش درک تهدید، امنیتی‌تر شود و هرچه بیشتر این کشور از نقش مرسوم خود در روابط ایران و اروپا به‌عنوان میانجی فاصله گیرد.

کلیدواژه: آلمان، تحول، جمهوری اسلامی ایران، سازه‌نگاری، نظم بین‌المللی.

نشست ۹: سیاست خارجی و روابط بین‌الملل (۲)

نقش ۹: سیاست خارجی و روابط بین‌الملل (۲)

جایگاه ایران‌شناسی در مطالعات اوراسیایی

جهانگیر کرمی^۱

چکیده

موقعیت ژئوپلیتیکی و منطقه‌ای ایران در حال حاضر بیشتر در حوزه خلیج فارس و منطقه خاورمیانه اهمیت دارد. اما، واقعیت آن است که ایران موقعیتی میانه دارد. هگل ایران را در میانه تحول اندیشه بشری از شرق طبیعی به غرب خردورز ترسیم می‌کرد و شریعتی ایران را در بررسی تاریخ ادیان شرقی و غربی در میانه این دو می‌دانست. جغرافیدانان نیز ایران را میان شرق و غرب می‌دانند. در حال حاضر، ایران میان مناطق اوراسیایی (آسیای مرکزی، حوزه خزر و قفقاز)، خاورمیانه، خلیج فارس و جنوب آسیا قرار دارد. اما مسئله آن است که این ویژگی میانه در اندیشه، دیانت و جغرافیا در حوزه مطالعات منطقه‌ای دیسیپلین جدیدی در دانش بشری است برای درک چگونگی آن؛ به‌طور مشخص‌تر، می‌توان این پرسش را مطرح کرد که چگونه می‌توان میان ایران‌شناسی و مطالعات منطقه‌ای اوراسیایی ارتباطی برای درک بهتر مطالعات منطقه‌ای فراهم کرد؟ در پاسخ، فرضیه‌ای که نگارنده چراغ راهنمای مباحث خود مطرح می‌کند آن است که تاریخ، فرهنگ و اندیشه حکمرانی ایرانی در هر درکی از مطالعات اوراسیایی به مفهوم امروزی نقشی محوری دارد و هر مطالعه‌ای در زمینه شناخت اوراسیا بدون شناختی روشن و ژرف‌تر از ایران ابتر خواهد ماند. هدف نگارنده آن است تا بر اساس یافته‌های خود بر غنای برنامه‌ریزی درسی مطالعات اوراسیایی در داخل و خارج و نیز ژرفای مطالعات اوراسیایی و همین‌طور گسترش موضوع ایران‌شناسی و فراتر رفتن از مرزهای سیاسی امروز به‌ویژه تا حوزه اوراسیایی کمک کند. روش نگارنده برای بررسی فرضیه بر اساس تحلیل مضمون و کندوکاو در متون تاریخی و اسنادی بود. برای بررسی این فرضیه، مباحث متن به این شکل سازماندهی شده است که نخست مفهوم ایران از نظر تاریخی، فرهنگی و حکمرانی کندوکاو شود. سپس، مطالعات اوراسیایی جدید مطرح شده است. در پایان با بیان اهمیت جایگاه ایران‌شناسی در آن مطالعات، استنتاج به‌عمل آمده است.

کلیدواژه: اندیشه، اوراسیا، ایران، تمدن، حکمرانی، فرهنگ.

۱. دانشگاه تهران (jkarami@ut.ac.ir)

شعر فارسی و هویت ایرانی

روح‌اله حسینی^۱

چکیده

شعر فارسی از دیرباز یکی از بارزترین جلوه‌ها، و به‌بیانی مهم‌ترین شکل هنری موجود در فرهنگ ایران‌زمین بوده است. از همین‌رو، شعر از عناصر شکل‌دهنده به هویت مردمان این دیار است، تا آنجا که وجوه مختلف زندگی اجتماعی، فرهنگی و حتی سیاسی مردمان این سرزمین را متأثر و چه‌بسا تعریف می‌کند. داریوش شایگان، متفکر و فیلسوف نامدار معاصر، معتقد است که ایرانی‌ها شاعرانه می‌اندیشند و جهان را از دریچه شعر فهم و درک می‌کنند. چنانچه این گزاره درست باشد، می‌توان بسیاری از کنش‌های فرهنگی، اجتماعی و حتی سیاسی ایرانیان را در جهان معاصر، تحلیل و فهم کرد. در مقاله حاضر، با استفاده از روشی تاریخی و کنکاش در منابع مختلف مکتوب و غیرمکتوب، و نیز مراجعه به آثار کسانی چون شایگان، تلاش شده است فهمی جدید از رفتار ایرانیان در عرصه‌های مختلف داخلی و بین‌المللی به‌دست آید. در واقع، سوال اصلی در این پژوهش این است که تا چه اندازه می‌توان کنش‌های اجتماعی و سیاسی ایرانیان را برخاسته از نگاهی شاعرانه به جهان دانست.

کلیدواژه: روابط بین‌الملل، سیاست، شعر فارسی، گفتمان، هویت ایرانی.

نشست ۱: هنر، ادبیات و ایران‌شناسی (۲)

تحلیل سیاست‌های مدیریت مهاجرت نخبگان در کشور؛ خلأها و راهبردها

بهناز موحدی^۱

چکیده

مهاجرت پدیده‌ای چندوجهی با ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و برآمده از نیروهای رانشی و کششی داخلی و بین‌المللی است که ضمن تأثیر بر ساختارهای جمعیتی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کشور را با فرصت‌ها و تهدیدهای ناشی از آن روبه‌رو سازد. با وجود مهاجرت نخبگان و نیروی کار ماهر از کشور و افزایش مهاجرت به دلیل خروج سرمایه علمی و آثار آن بر منافع ملی، پدیده مهاجرت اهمیت بسیاری یافته است. این مسئله خاص کشور ما نیست و بسیاری از کشورها با استفاده از دانش مدیریت مهاجرت در پی نظم‌بخشی و ساماندهی به این فرایندها برای به حداکثر رساندن نکات مثبت مهاجرت و کاهش تهدیدهای آن در راستای حفظ منافع اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشورشان بوده‌اند. لذا، مدیریت مهاجرت با طیف وسیعی از سیاست‌های کلان، قوانین و شیوه‌های اجرایی مبتنی بر ساختارهای جمعیتی، اقتصادی و سیاسی همراه است و نهادهای متولی امر توسعه می‌یابند. با توجه به اهمیت و نقش سیاست‌های کلان بر سطوح تقنینی و اجرایی، در این مقاله برآنیم تا ضمن بررسی سیاست‌های مهاجرتی برخی کشورها، در قبال نیروی کار ماهر، سیاست‌های مرتبط با مدیریت مهاجرت نخبگان در کشور را با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون توصیف و تحلیل کنیم. سپس، به خلأها و کاستی‌های آن می‌پردازیم. در پایان، برخی راهکارها در اثربخشی مدیریت مهاجرت مطرح شده است.

کلیدواژه: چالش‌ها و راهبردها، سیاست‌های مهاجرت، مدیریت مهاجرت، مهاجرت نیروی کار ماهر.

نشست ۱۳: جامعه و فرهنگ (۲)

۱. مرکز بررسی‌های استراتژیک (behnaz.movahedi95@yahoo.com)

بذر متاورس در زمین امیدها و تردیدها؛ شکوفایی یا نارسایی؟ مطالعه‌ی وجوه برجسته‌ی متاورس در فضای وب ایران

سیدمیلاد موسوی حق‌شناس^۱، احسان شاه‌قاسمی^۲

چکیده

متاورس محیطی رقومی و شبیه‌سازی‌شده است که واقعیت افزوده، واقعیت مجازی و واقعیت‌تعمیم‌یافته را با اصول حاکم بر رسانه‌های اجتماعی در نظام منطق بلاک‌چین با یکدیگر ترکیب می‌کند تا با عینت‌بخشی به ساختارهای وب^۳، غنی‌ترین و نزدیک‌ترین تعامل به فضای فیزیکی و دنیای واقعی را برای کاربران فراهم آورد. از متاورس به نسل آینده‌ی اینترنت تعبیر می‌شود که تنها در جنبه‌ی اقتصادی آن فرصتی ۸۰۰ میلیارد دلاری نهفته است که مطابق برآوردها تا سال ۲۰۲۴م تحقق می‌یابد. این ظرفیت قابل‌توجه که با رواج ارزهای مجازی نیز رو به تقویت و تزايد است موجب می‌شود تعداد فزاینده‌ای از کسب‌وکارهای متعدد، گروه‌گروه سوار بر قطار آن شوند. از طرف دیگر اما، محققانی هستند که این خوش‌بینی و امید به این فضا در نگاه آنان نیست. این دسته از صاحب‌نظران معتقدند دنیای متاورس، در میان انبوهی از نگاه‌های غیرواقع‌بینانه و پیش‌بینی‌های اغراق‌آمیز احاطه شده است. از این نگاه‌ها بیشتر صاحبان فناوری‌ها و مدیران شرکت‌های عظیم نرم‌افزاری و سخت‌افزاری پشتیبانی می‌کنند. به باور آنان متاورس، در کوتاه‌مدت فضای آزمایشی و استمزاجی است که فراگیر شدن آن - به شرط تحقق - حداقل در آینده‌ی نزدیک و آنچنان‌که پیش‌بینی می‌شود اتفاق نخواهد افتاد. در این مقاله قصد داریم با مطالعه‌ی اسنادی و جمع‌آوری تعداد قابل‌توجهی از تحقیقات این حوزه، این دیدگاه‌های رقیب را احصا کنیم و با توجه به استحکام شواهد مطرح‌شده، نقاط قوت تحلیلی و ضعف‌های استدلالی آن‌ها را دسته‌بندی کنیم و بتوانیم بر مبنای فراتحلیل، دیدگاهی واقع‌بینانه، چندجانبه‌نگر، به دور از سوگیری‌های فنی و عاری از اندیشه‌های جزم‌گرایانه و مطلق‌اندیشانه به آینده‌ی پدیده‌ی متاورس ارائه دهیم. همچنین، پس از دسته‌بندی دیدگاه‌ها، به دنبال آن هستیم که وجوه برجسته‌ی متاورس را در فضای وب ایران از خلال متون و محتواهای اینترنتی و مطلب منتشره در وبگاه‌های مرجع و پربازدید حوزه‌ی فناوری داخل کشور استخراج و مطالعه کنیم و نوع نگاه به این پدیده را در پیوستار دیدگاه‌های احصاشده جایابی نماییم.

کلیدواژه: ارز رقومی (ارز دیجیتال)، فضای مجازی بلاک‌چین، متاورس، واقعیت مجازی، واقعیت‌تعمیم‌یافته، واقعیت افزوده، وب^۳، وب ایرانی.

نشست ۱۳: جامعه و فرهنگ (۲)

۱. دانشگاه تهران (milad.mousavi@ut.ac.ir)

۲. دانشگاه تهران (shahghasemi@ut.ac.ir)

مصرف اقلام مد مجازی در بازی‌های برخط بین کودکان ایرانی؛ مطالعه موردی زیتو

منیژه اخوان^۱

چکیده

بازی‌ها پیشگامان متاورس هستند و تجربه جدیدی از بازی کردن در مکان تجسم‌یافته با ذات صنعتی را به‌واسطه حضور آواتاری فراهم کرده‌اند. پلتفرم بازی زیتو، با حدود ۳۰۰ میلیون کاربر از سرتاسر جهان، بزرگ‌ترین پلتفرم متاورس آسیا و متعلق به کره جنوبی است. در واقع، بیش از آنکه مکانی برای بازی کردن باشد، تبدیل به بازاری جهانی برای مصرف مد مجازی شده است. از آنجاکه ۸۰ درصد کاربران آن را نوجوانان تشکیل می‌دهند، می‌توان آن را فضایی برای سلیقه‌سازی و تربیت نسل جدیدی از مصرف‌کنندگان وفادار دانست. بر این اساس، در این پژوهش تلاش شده است تا به این پرسش پاسخ داده شود که چه عواملی بر مصرف اقلام مد مجازی در پلتفرم زیتو اثرگذار هستند؟ همچنین، بر اساس یافته‌های پژوهش، نشان می‌دهیم که آیا مصرف اقلام مد مجازی در زیتو، واقعاً ارزش مصرف دارند یا با توهم ارزش مصرف مواجه هستیم؟ بر این اساس، برای پاسخگویی به پرسش نخست، از نظریه ارزش مصرف استفاده شده است و با ۲۸ نفر از کاربران ایرانی زیتو که اعلام کردند مصرف بالای اقلام مد مجازی را دارند، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته صورت گرفت. با روش تحلیل مضمون، الگوی مفهومی عوامل اثرگذار بر مصرف اقلام مد مجازی استخراج شد که نشان می‌دهد ارزش درک‌شده برای اقلام مجازی مخصوص آواتار در این پلتفرم شامل ارزش لذت‌گرایانه درک‌شده و ارزش اجتماعی درک‌شده است. در عین حال، عوامل زمینه‌های مربوط به کاربران و عوامل زمینه‌ای مرتبط با پلتفرم نیز بر ارزش درک‌شده برای این اقلام و در نهایت، میل به مصرف اثرگذار هستند. همچنین، بر اساس مصاحبه‌های صورت‌گرفته، تلاش شد ردپای آسیب‌های احتمالی مصرف این اقلام روی کاربران ایرانی زیتو در چارچوب الگوی استخراج‌شده، شناسایی شوند. یافته‌های این بخش پژوهش نیز نشان می‌دهد که مصرف اقلام مد مجازی در بین کاربران ملاحظات و آسیب‌های مختلفی را به‌همراه دارد.

کلیدواژه: آسیب‌های مصرف‌گرایی، بازی‌های برخط، زیتو، متاورس، مد مجازی.

۱. دانشگاه تهران (mailto:m_akhavan@ut.ac.ir)

نگاهی بر موضوع مهاجرت بازگشتی ایرانیان: فراتحلیل نگاشته‌های داخلی

شیمای زارع^۱، مهدی آهوئی^۲

چکیده

مهاجرت بازگشتی از زیرمجموعه‌های نوین مجموعه کلان مهاجرت است که با رویکردی بین‌رشته‌ای، پژوهش‌های فراوانی را چه در داخل کشور و چه در خارج به خود اختصاص داده است. اما مسئله اینجاست که علی‌رغم تعددی که در منابع داخلی دیده می‌شود، و نیز با آنکه حدود ده فراتحلیل در ایران مربوط به حیطه مهاجرت اعم از داخلی و بین‌المللی وجود دارد، هنوز فراتحلیلی از پژوهش‌های شاخه بازگشت صورت نگرفته است. از این‌رو، هدف پژوهش حاضر پردازش آماری در قالب فراتحلیل، از تحقیق‌های صورت گرفته درباره بازگشت است تا با ارائه تصویری کلی از آن‌ها، به این سؤال پاسخ داده شود که سیر مطالعات مهاجرت بازگشتی در ایران چگونه بوده است؟ روش فراتحلیل، به‌عنوان تحلیل تحلیل‌ها، مدل‌های مختلفی دارد. در اینجا مدل کولیک به‌کار گرفته می‌شود. به این ترتیب که پس از جستجو در پایگاه‌های علمی فارسی، پژوهش‌های موضوع بازگشت استخراج، و پس از ورود به نرم‌افزار اکسل، با استفاده از داده‌های خروجی آن، بر اساس شش متغیر «حیطه مهاجرتی»، «نوع مطالعه»، «تاریخ انتشار»، «رویکرد علمی»، «روش تحقیق» و «نوع مدرک» تحلیل آماری خواهد شد. به‌نظر می‌رسد که غلبه پژوهش‌ها با بازگشت داخلی (به‌خصوص شهر به روستا) است، لکن بازگشت بین‌المللی ایرانیان نیز با تأکید بر قشر تحصیل‌کرده، از رویکردهایی است که در دهه هشتاد، به پژوهش‌ها ورود کرده و از اواخر دهه ۹۰ و با تغییر روش از کتابخانه‌ای به مصاحبه، فصل جدیدی را گشوده است.

کلیدواژه: باز یافت مغزها، فراتحلیل، مهاجرت بازگشتی.

۱. دانشگاه تهران (ahouie@ut.ac.ir)

۲. دانشگاه تهران (shima.zare68@yahoo.com)

مقاومت اقتصادی یا اقتصاد مقاومتی: درس‌هایی از فدراسیون روسیه برای ایران

احسان رسولی‌نژاد^۱، پریسا صبری

چکیده

واژه مقاومت برای کشورهایمانند ایران و فدراسیون روسیه که از دیرباز تحت تحریم‌های اقتصادی و سیاسی غرب قرار گرفته‌اند اصطلاحی کاملاً آشناست. به‌طور مثال، دو کشور ایران و فدراسیون روسیه در دهه‌های اخیر، تحریم‌های مختلفی را در حوزه اقتصادی و مالی تجربه کرده‌اند و هر دو در واکنش به آثار نامطلوب تحریم‌ها از برنامه سیاستی «مقاومت» استفاده کرده‌اند. صاحب‌نظران بر این باورند که شاخص‌های کلان اقتصاد کشور تحت تحریم‌های مالی و اقتصادی متحول و دگرگون می‌شوند و سیاست‌ها و خط‌مشی‌گذاری‌های متفاوتی را رقم می‌زنند. در همین راستا، در این پژوهش دو گفتمان مقاومت اقتصادی و اقتصاد مقاومتی از منظر شباهت‌ها و تفاوت‌ها برای دو کشور ایران و فدراسیون روسیه بررسی و مطالعه می‌شوند. روش تحقیق استفاده‌شده در این مقاله، روش تحلیل سوات است. بر اساس نتایج حاصل‌شده، دو کشور ایران و فدراسیون روسیه تحت تحریم‌های غرب، به‌ترتیب به سمت اجرای سیاست اقتصاد مقاومتی و مقاومت اقتصادی رفته‌اند. اقتصاد مقاومتی ایران دگردیسی پایه‌های تاب‌آوری اقتصادی با نگاهی بلندمدت و بر مبنای آموزه‌های دینی است. حال آنکه مقاومت اقتصادی روسیه واکنش به تحریم‌ها و با نگاهی کوتاه‌مدت مبتنی بر منافع سیاسی است.

کلیدواژه: اقتصاد مقاومتی، ایران، تحریم‌های غرب، جانشینی واردات، فدراسیون روسیه، مقاومت اقتصادی.

اسلام و سیاست در ایران؛ دیدگاه‌های متفاوت و متضاد

علی‌اکبر علیخانی^۱

چکیده

در خصوص اسلام و سیاست و میزان دخالت یا عدم دخالت اسلام در سیاست، دیدگاه‌های مختلف و گاه متضاد در ایران وجود دارد. مسئله این مقاله شناخت و دسته‌بندی این دیدگاه‌هاست. پرسش اصلی این است که چه دیدگاه‌های مختلف و متضادی درباره نسبت اسلام و سیاست در ایران وجود دارد؟ طبق یافته‌های این مقاله، اگر بخواهیم این دیدگاه‌ها را به ترتیب از بیشترین پیوند اسلام و سیاست، تا نفی مطلق این پیوند تقسیم‌بندی کنیم به چهار دسته اصلی و نه دیدگاه زیرمجموعه آن به این شرح تقسیم خواهد شد: نخست ذاتی‌گرایی دین و سیاست، که سه دیدگاه فقه محور نقل‌گرا، اندیشه‌محور تخصص‌گرا، و تلفیق‌گرای عمل‌گرا را شامل می‌شود. دوم عَرَضی‌گرایی دین و سیاست، که دو دیدگاه جدایی دین از حکومت (و نه سیاست و اجتماع)، و جدایی دین از حکومت و سیاست (و نه اجتماع) را شامل می‌شود. دسته سوم، سکولاریسم سیاسی است، که دو دیدگاه دینداران سکولار، و غیرمؤمنان سکولار را در بر می‌گیرد. چهارمین و آخرین دسته، سکولاریسم فلسفی است که دو دیدگاه را شامل می‌شود، گروهی که به کنار گذاشتن دین از زندگی معتقد هستند ولی ضدیت و عنادی با دین ندارند، و گروه دوم که با دین و دینداری ضدیت دارند و در صدد تخریب و تمسخر و از بین بردن دین بر می‌آیند. در قسمت پایانی مقاله، به پنج گروه از نخبگان ایرانی و مردم اشاره می‌شود که دیدگاه‌های آن‌ها در خصوص نسبت اسلام و سیاست دچار تغییر و تحول شده است. در این تحقیق از دو روش استفاده شده است که اولی تحلیل محتوای کیفی و دومی چند مرحله‌ای از روش لایه‌ای در اندیشه‌پژوهی است.

کلیدواژه: اسلام، ایران، سکولاریسم، دموکراسی، سیاست.

۱. دانشگاه تهران (a.alikhani@ut.ac.ir)

شکاف‌های سیاسی و چالش‌های سیاست‌گذاری سینمایی در ایران

حجت‌اله ایوبی^۱

چکیده

سیاست‌های سینمایی در چهل سال گذشته با بحران‌های گوناگونی روبه‌رو بوده است. ریشه این چالش‌ها کجاست؟ شکاف‌های سیاسی در کشور چه تأثیری بر سیاست‌های سینمایی داشته است؟ با توجه به جایگاه سینمای ایران در جهان بررسی ریشه‌های سیاسی بحران‌های سینما برای رسیدن به راهکارهای مناسب برای حل مشکلات سینما مؤثر خواهد بود. در این نوشتار، چالش‌های مهم سیاست‌گذاری سینمایی در ایران و ریشه‌های سیاسی آن بررسی شده است. تعارض بنیادین گفتمان‌های فرهنگی جناح‌های اصلی سیاسی و انتظار گوناگون و متضاد این جناح‌ها از سینما فرضیه‌ای است که در این تحقیق راستی‌آزمایی می‌شود. این چندگانگی در سیاست‌ها و نهادهای موازی برخاسته از آن برای مدیران سینمایی و اهالی سینما چالش‌برانگیز شده است.

کلیدواژه: سیاسی‌شدن فرهنگ، سیاست‌گذاری فرهنگی، سیاست‌های سینمایی، سینما.

نشست ۱۵: سیاست (۲)

۱. دانشگاه تهران (hayyobi@ut.ac.ir)

نشست ۱۵: سیاست (۲)

نمایه پدیدآورندگان

احمدی، بهزاد ۲۴	۲۴..... احمدی، بهزاد
اخوان، منیژه ۳۱	۳۱..... اخوان، منیژه
اعتمادی، شهرزاد ۴	۴..... اعتمادی، شهرزاد
اوتادی، مینا ۲۱	۲۱..... اوتادی، مینا
ایوبی، حجت‌اله ۳۵	۳۵..... ایوبی، حجت‌اله
آهوئی، مهدی ۳۲	۳۲..... آهوئی، مهدی
بابلیان، امید ۲۰	۲۰..... بابلیان، امید
برهانی، سیدهادی ۵	۵..... برهانی، سیدهادی
حسینی، حسن ۲۳	۲۳..... حسینی، حسن
حسینی، روح‌اله ۲۸	۲۸..... حسینی، روح‌اله
حسینی، سیده مطهره ۲۲	۲۲..... حسینی، سیده مطهره
حمیدی، حمیده ۱۹	۱۹..... حمیدی، حمیده
دهقانی، رضا ۱۰	۱۰..... دهقانی، رضا
ذاکری، سیدقاسم ۹	۹..... ذاکری، سیدقاسم
رسولی‌نژاد، احسان ۳۳, ۲۱	۳۳, ۲۱..... رسولی‌نژاد، احسان
زارع، شیما ۳۲	۳۲..... زارع، شیما
زینی‌زاده، افشین ۴	۴..... زینی‌زاده، افشین
سجادپور، محمدکاظم ۲۳	۲۳..... سجادپور، محمدکاظم
سلطانی، فرزاد ۱۶	۱۶..... سلطانی، فرزاد
سمیعی، محمد ۱۱, ۶	۱۱, ۶..... سمیعی، محمد
شاه‌قاسمی، احسان ۳۰	۳۰..... شاه‌قاسمی، احسان
شائوکیان، نا ۱۳	۱۳..... شائوکیان، نا
صبری، پریسا ۳۳	۳۳..... صبری، پریسا
ظریف، محمدجواد ۱۴	۱۴..... ظریف، محمدجواد
عاملی، سعیدرضا ۱	۱..... عاملی، سعیدرضا
علیخانی، علی‌اکبر ۳۴	۳۴..... علیخانی، علی‌اکبر
فاطمیان، سیده سارا ۲۰	۲۰..... فاطمیان، سیده سارا
فرحی، الهه ۱۱	۱۱..... فرحی، الهه
کرمی، جهانگیر ۲۷	۲۷..... کرمی، جهانگیر
کریمی، الهه ۱۷	۱۷..... کریمی، الهه
کریمی، ساسان ۱۴	۱۴..... کریمی، ساسان
کریمی، محمد ۶	۶..... کریمی، محمد
موحدی، بهناز ۲۹	۲۹..... موحدی، بهناز
موسوی حق‌شناس، سیدمیلاذ ۳۰	۳۰..... موسوی حق‌شناس، سیدمیلاذ
ویستر، ویستر ۱۵	۱۵..... ویستر، ویستر
هادیان، امیرمحسن ۲۳	۲۳..... هادیان، امیرمحسن
یعقوبی، سیدوحید ۱۸	۱۸..... یعقوبی، سیدوحید

